

1. **ชื่อผลงาน/โครงการพัฒนา :** การพัฒนาระบบการให้บริการคุมกำเนิดกึ่งถาวร โดยวิธีฝังยาคุมกำเนิดในกลุ่มสตรีวัยรุ่น อ.มะขาม จ.จันทบุรี
2. **คำสำคัญ :** การวางแผนครอบครัว, วิธีการคุมกำเนิดกึ่งถาวร, ยาฝังคุมกำเนิด, วัยรุ่น
3. **สรุปผลงานโดยย่อ :** ทีมให้บริการวางแผนครอบครัว ได้พัฒนาวิธีการเข้าถึงการบริการคุมกำเนิดกึ่งถาวร โดยวิธีฝังยาคุมกำเนิด ในกลุ่มสตรีวัยรุ่น เพื่อลดการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในสตรีวัยรุ่น และการตั้งครรภ์ซ้ำในกลุ่มมารดาวัยรุ่น โดย ส่งเสริมให้มีการให้ความรู้ เกี่ยวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ โดยวิธีการวางแผนครอบครัว และวิธีการคุมกำเนิดในโรงเรียน โรงพยาบาล และชุมชน การส่งเสริมการวางแผนครอบครัวในคลินิกการดูแลก่อนคลอด และแผนกหลังคลอด ห้องคลอด โรงพยาบาลมะขาม จ.จันทบุรี ตามแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาหลังคลอดที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี และทำงานบูรณาการร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพ โรงพยาบาลมะขาม ร่วมกับถ่ายทอดแนวทางการดูแลจากคณะทำงานอนามัยแม่และเด็กระดับจังหวัด ให้กับเครือข่ายรพ.สต.ผู้รับผิดชอบงานอนามัยแม่และเด็ก
4. **ชื่อและที่อยู่ขององค์กร :** กลุ่มงานบริการด้านปฐมภูมิและองค์รวม โรงพยาบาลมะขาม จ.จันทบุรี
5. **สมาชิกทีม :** นางสาวสุมิตรา เนียมกัน พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ และทีมงาน
6. **เป้าหมาย :** เพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น
7. **ปัญหาและสาเหตุโดยย่อ :** ข้อมูลจากสำนักงานอนามัยเจริญพันธุ์(2559) พบว่า อัตราการคลอดในกลุ่มมารดาวัยรุ่นอายุ10-19ปีต่อพันประชากร ลดลงจาก 50.1 ในปีพ.ศ.2553 เหลือ 42.5 ในปีพ.ศ.2559 โดยพบว่าเขตสุขภาพที่ 6 และเขตสุขภาพที่ 5 มีอัตราที่ค่อนข้างสูง คือ 52.60 และ 50.50 ตามลำดับ ในส่วนของจังหวัดจันทบุรีซึ่งอยู่ในเขตสุขภาพที่ 6 พบว่า อัตราการคลอดของมารดาวัยรุ่นในปี2561-2563 มีอัตราการคลอดของมารดาวัยรุ่นเท่ากับ 47.32, 42.49 และ 52.65 ตามลำดับ (ไม่เกินร้อยละ34 ต่อประชากรหญิงอายุ 15-19ปี 1,000คน) จากสถิติข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มอัตราการคลอดในกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกฝ่ายให้ความสำคัญในการป้องกันการตั้งครรภ์ในกลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถิติการตั้งครรภ์ซ้ำในกลุ่มวัยรุ่นหญิงของโรงพยาบาลมะขามซึ่งมีอัตราเท่ากับ 13.51, 17.65 และ 14.29 ตามลำดับ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน เนื่องจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผนมาก่อน จึงทำให้เกิดผลกระทบตามมาทั้งต่อตนเอง ทารก ครอบครัว และสังคม นอกจากนี้ยังทำให้เสียโอกาสทางการศึกษา และหน้าที่การงาน ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวอาจจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของมารดาวัยรุ่นและทารก นำไปสู่ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศโดยรวมได้

การแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ในมารดาวัยรุ่นเป็นนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่เร่งดำเนินการแก้ไข เพื่อลดภาวะเสี่ยงจากการตั้งครรภ์ในกลุ่มวัยรุ่น โดยมีนโยบายให้บริการยาฝังคุมกำเนิด และห่วงอนามัยในกลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ภาวะหลังคลอด หรือแท้ง หรือต้องการคุมกำเนิดในทุกสิทธิ์ของระบบประกันสุขภาพ ตั้งแต่

วันที่ 1 พฤษภาคม 2557 ซึ่งโครงการดังกล่าวสอดคล้องกับการรณรงค์ขององค์การอนามัยโลกในการคุมกำเนิด หลังคลอดในกลุ่มมารดาวัยรุ่น(World Health Organization, 2012) โดยให้การคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวร เช่นเดียวกับจังหวัดจันทบุรีที่ได้มีการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว โดยจัดบริการให้มารดาวัยรุ่นหลังคลอด ได้รับการคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวรอย่างทั่วถึงก่อนจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล แต่ก็พบว่ามารดาวัยรุ่นหลังคลอดไม่ได้ตัดสินใจเลือกการคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวรทุกราย สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า มารดาวัยรุ่นมีอัตราการคุมกำเนิดค่อนข้างต่ำ และส่วนใหญ่หลังคลอดเลือกใช้ยาฉีดคุมกำเนิดมากที่สุด(ร้อยละ64) โดยอัตราการใส่ห่วงอนามัย และการใช้ยาฝังคุมกำเนิดมีอัตราน้อยร้อยละ8.30 และ3.60 ตามลำดับ(เกสร เหล่าอรุณ และคณะ, 2554) ซึ่งจากผลการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคุมกำเนิด ในมารดาวัยรุ่น เช่น ความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิด จากผลการศึกษาของกิ่งดาว นະโนวรรณ(2554) พบว่า มารดาวัยรุ่นขาดความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิดจึงเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้เกิดการตั้งครรภ์ อีกทั้งการใช้ยาคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวร เช่น การฝังยาคุม พบว่า ทำให้เกิดอาการข้างเคียง เช่น ในระยะ 2-3 เดือนแรก ประจำเดือนอาจมาไม่สม่ำเสมอ ประจำเดือนกระปริดกระปรอยซึ่งเป็นอาการที่พบได้มากที่สุด จึงส่งผลต่อความพึงพอใจการคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวรลดน้อยลง(Wilson et al., 2011) จึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ มารดาวัยรุ่นปฏิเสธการคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวร หรือมีพฤติกรรมคุมกำเนิดไม่ต่อเนื่องได้

จากผลการศึกษาความรู้ ความพึงพอใจ และอาการข้างเคียงจากการใช้ยาคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวร ของมารดาวัยรุ่นในเขตจังหวัดจันทบุรี (สุมิตรา เนียมกัน และจรัญญา ดิจะโปะ, 2561) พบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับกลไกการออกฤทธิ์ และอาการข้างเคียงของยาคุมกำเนิดชนิดกึ่งถาวร และมีความพึงพอใจหลังใช้ยาฝังคุมกำเนิด และใส่ห่วงอนามัย ดังนั้นทีมให้บริการวางแผนครอบครัวจึงสนใจที่จะพัฒนาระบบการให้บริการคุมกำเนิดกึ่งถาวร โดยวิธีฝังยาคุมกำเนิดในกลุ่มสตรีวัยรุ่น ในโรงพยาบาลมะขามเพื่อช่วยลดอัตราการถอดยาฝังคุมกำเนิดภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ และลดอัตราการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่นต่อไป

8. การเปลี่ยนแปลง :

ระบบบริการให้บริการวางแผนครอบครัว ได้ปรับวิธีการให้บริการวางแผนครอบครัว จากเดิมที่มีตั้งนี้ การให้บริการวางแผนครอบครัว โดยการจัดบริการ เฉพาะในวันจันทร์ เวลา 08.00 -16.00 น. สำหรับกลุ่มผู้รับบริการทุกกลุ่ม เป็นให้บริการวางแผนครอบครัวโดยวิธีฝังยาคุมกำเนิดในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดทุกวัน ยกเว้นวันหยุดราชการ

การดำเนินการให้บริการวางแผนครอบครัวในกลุ่มหญิงวัยรุ่นหลังคลอด และหลังแท้ง

ระยะที่ 1 ผู้รับผิดชอบงานคลินิกวางแผนครอบครัว ปรีกษาแผนกห้องคลอด รพ.มะขามเกี่ยวกับการให้บริการวางแผนครอบครัวในกลุ่มมารดาหลังคลอดวัยรุ่น โดย

- 1.1 แจ้งผู้รับผิดชอบทราบเมื่อมีเคสหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นมารับบริการคลอด
- 1.2 เบิกยา และเซ็นตีไบยินยอมสำหรับทำหัตถการฝังยาคุมกำเนิด
- 1.3 ให้บริการฝังยาคุมกำเนิดก่อนจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล

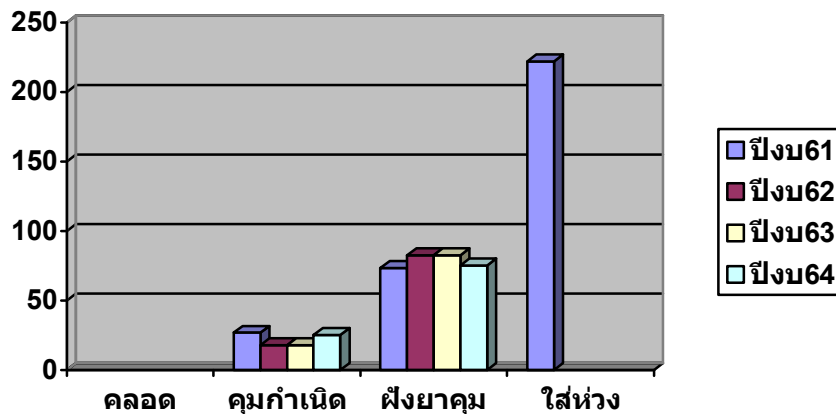
1.4 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการติดตามของรพ.สต. ในเขตรับผิดชอบ

หลังจากการปรับเปลี่ยนระบบบริการในระยะที่ 1 สอบถามความพึงพอใจของผู้รับบริการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการให้บริการ พบว่า ในกลุ่มของผู้รับบริการรู้สึกพึงพอใจมาก และมั่นใจเกี่ยวกับการเว้นระยะห่างของการมีบุตรคนต่อไป ในส่วนของผู้เกี่ยวข้องพบว่าไม่ได้เพิ่มภาระงานเพิ่มขึ้น เจ้าหน้าที่ยินดีให้บริการเพื่อลดการเกิดการตั้งครรภ์ซ้ำในกลุ่มมารดาวัยรุ่นอย่างน้อย 3 ปี

ระยะที่ 2 ผู้รับผิดชอบงานคลินิกวางแผนครอบครัว เพิ่มช่องทางการเข้าถึงเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ของผู้รับบริการเพิ่มขึ้น โดยสร้างช่องทางการติดต่อในApplication Line ชื่อกลุ่มวัยรุ่นกับยาฝัง แจกกับเจ้าหน้าที่แผนกผู้ป่วยนอกส่งพบคลินิกวางแผนครอบครัวเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์

9. การวัดผลและผลของการเปลี่ยนแปลง :

แผนภูมิแท่ง: แสดงร้อยละของหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปีที่รับบริการคุมกำเนิด โรงพยาบาลมะขาม ปีงบประมาณ 2561-2564

จากผลการพัฒนาระบบการให้บริการคุมกำเนิดกึ่งถาวร โดยวิธีฝังยาคุมกำเนิดในกลุ่มสตรีวัยรุ่น อ.มะขาม จ.จันทบุรี พบว่า มารดาวัยรุ่นหลังคลอด หลังแท้ง และกลุ่มวัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์แต่ยังไม่ต้องการมีบุตรมีการเลือกใช้วิธีการคุมกำเนิดกึ่งถาวรเพิ่มขึ้น รวมทั้งลดอัตราการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดของ อ.มะขาม มีแนวโน้มลดลงอีกด้วย

ตาราง: แสดงร้อยละของการตั้งครรภ์ซ้ำในหญิงอายุน้อยกว่า 20 ปี เขตรับผิดชอบรพ.มะขาม จ.จันทบุรี

ปีงบประมาณ	2561	2562	2563	2564 (ตค.-มค.64)
ร้อยละ	13.51	17.65	14.29	0

10. บทเรียนที่ได้รับ :

หลังจากการปรับเปลี่ยนระบบบริการ พบว่า ในกลุ่มผู้รับบริการมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการได้รับบริการวางแผนครอบครัวเพิ่มขึ้น และมั่นใจเกี่ยวกับการเว้นระยะห่างของการมีบุตรคนต่อไป มีการสื่อสารกันเกี่ยวกับวิธีการคุมกำเนิดวิธีคุมกำเนิดแบบกึ่งถาวรเพิ่มมากขึ้น วัยรุ่นมีช่องทางในการติดต่อ

ซักถามเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลภายในกลุ่มตนเองมากขึ้น ลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ที่ตามมา ในส่วนของผู้เกี่ยวข้องพบว่าไม่ได้เพิ่มภาระงานเพิ่มขึ้น
เจ้าหน้าที่ยินดีให้บริการเพื่อลดการเกิดการตั้งครรภ์ซ้ำในกลุ่มมารดาวัยรุ่นอย่างน้อย 3 ปี
เจ้าหน้าที่รพ.สต.มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับบริการวางแผนครอบครัวโดยวิธีคุมกำเนิดแบบกึ่งถาวร

11. การติดต่อกับทีมงาน : นางสาวสุมิตรา เนียมกัน กลุ่มงานบริการด้านปฐมภูมิ และองค์กรรวม โรงพยาบาล
มะขาม จังหวัด จันทบุรี Tel. 085-6508360 e-mail sumitra@pnc.ac.th
